

FAKTABLAD OM

Utvecklingsbetingade språkstörningar

Att utveckla språk och att kommunicera med tal är en hos människan unik medfödd förmåga. Under några få år utvecklas denna ytterst komplexa förmåga hos de flesta barn utan formella instruktioner eller undervisning. Barn tillägnar sig det första språket på samma sätt oavsett om omgivningens språk är svenska, tyska eller japanska. Det enda som behövs för att den språkliga förmågan ska utvecklas är att omgivningen talar och uppmuntrar barnet till kommunikation.

Döva barn börjar jollra precis som hörande barn, men slutar efter en tid, eftersom de inte hör något svar från sin omgivning och inte heller stimuleras av sitt jollrande som hörande barn. Det finns alltså en medfödd önskan och ett medfött behov att kommunicera. Språktillägnet är en aktiv process, men naturligtvis imiterar och ”smakar” barnet också på ord som det hör i omgivningen. Barnet ställer upp regler och hypoteser utifrån omgivningens tal och använder ord och ordformer som det aldrig hört någon yttra. Till exempel ”degas” för att baka och ”fickla” för att lysa med ficklampa. Den språkliga och den kommunikativa förmågan utvecklas snabbt och de flesta barn är redan vid fyra års ålder fullfjädrade språkanvändare.

Vad är språk?

Språk är ett teckensystem som används i kommunikativt syfte för att förmedla tankar, känslor och idéer. Systemet har tre nivåer: Ljudsystemet (det fonologiska), det grammatiska (syntaktiska) och det semantiska (betydelse och relationer mellan ord och satser). I varje språk finns en uppsättning regler för hur dessa kan kombineras till ord, hur ord böjs och kan sättas samman till olika meningar. Man talar om att språket har en uttryckssida och en förståelsesida. Därtill kommer den pragmatiska förmågan, hur man använder språket när man pratar med andra.

Sen språkutveckling

Det finns barn som inte utvecklar språk i förväntad takt, men som följer samma stadier och mönster i utvecklingen som andra barn. Det handlar då antingen om barn som ”kommer i fatt” andra senare under för-

skoleldern eller om barn med en språkförsening. Vanligtvis är det fråga om en försenad fonologisk utveckling. Ljudsystemet är förenklat och vissa ljud ersätts av andra, till exempel att två eller tre konsonanter bredvid varandra reduceras till en, vilket gör att barnet kan vara svårt att förstå. Den grammatiska och den semantiska utvecklingen kan också vara något sen. Det innebär att småord utelämnas, ord böjs fel, ordföljden är avvikande och ordförrådet begränsat.

Språkstörning

Begreppet språkstörning inbegriper en påtaglig störning och omfattar svårigheter med att förstå och producera språk i jämförelse med andra jämnåriga barn. Utvecklingen följer inte de normala utvecklingsstadierna. Desto gravare språkstörningen är, desto fler språkliga nivåer blir drabbade och problemen kvarstår i skoleldern. Barnen diagnostiseras vanligen i tre- till fyraårsåldern. I de fall där utvecklingen i övrigt är normal talar man om en specifik språkstörning.

Det är inte ovanligt med andra samtidigt uppträdande svårigheter såsom koncentrationsproblem, klumpig grov- och finmotorik samt perceptionsproblem (svårigheter med att tolka sinnesintryck). Dessa barn kan så småningom även få andra diagnoser som ADHD, DAMP, Aspergers syndrom eller lätt begåvningshandikapp. Ett multidisciplinärt teamarbete är därför nödvändigt för att utreda och stödja barn med grava språkstörningar.

Talstörning

Talstörning gäller inte språksvårigheter utan svårigheter med artikulationen. Dyspraxi innebär svårigheter med

munnens motorik. Det handlar inte om muskulär svaghet, utan om hjärnans planering och styrning av läppar, käke och tunga. Barnet vet vad det vill säga, men hjärnan sänder inte korrekta instruktioner för att talapparaten ska utföra de rätta rörelserna. Det finns ingen känd orsak till denna störning. Om man kan hitta rätt artikulationsställe i munnen men har styrningsproblem, som gör att talet blir långsamt och otydligt, är det fråga om dysartri. Muskelspänningen i munnen kan också variera och påverka talet. Ibland förekommer medfödda, anatomiska avvikelser som ger upphov till talstörning i form av ett nasalt tal. Exempel på en sådan avvikelse är läpp- käk- och gomspalt.

Förekomst och orsaker

I olika internationella undersökningar framgår att 5-8% av barn i förskoleåldern har någon form av språkstörning och 1-2% har en grav språkstörning. Språkstörningar är vanligare hos pojkar. Tidigare studier har angivit förhållandet 2:1, men nyare studier pekar på att skillnaden mellan pojkar och flickor inte är så stor.

Forskningen har inte funnit att den språkliga omgivningen skulle vara annorlunda för språkstörda än för normalspråkiga barn. Däremot finns ofta ärftliga avvikelser från normal utveckling inom familjen. Perioder av hörselnedsättning på grund av upprepade öroninflammationer med kvarstående vätska i innerörat under barnets första år, när språket grundläggs och utvecklas, har framförts som en orsak. Andra orsaker är komplikationer under graviditet eller i samband med förlossning, liksom bristande minnesfunktioner, som påverkar ordförrådets utveckling. Ofta finns det flera orsaker till en grav språkstörning. Vi vet ännu inte tillräckligt om orsakerna och det är inte alltid möjligt att finna en förklaring till språkstörningen.

Upptäckt och hjälp

Barn med en försening eller avvikelse i sin språkliga utveckling upptäcks oftast på BVC och remitteras sedan till logoped. Föräldrar kan även vända sig direkt till logoped på sjukhus eller inom primärvården. Logopeden gör en grundlig språklig utredning och vilken åtgärd som föreslås som den mest lämpliga beror på

svårigheternas art och grad. Råd till föräldrar och lärare samt kontinuerliga uppföljningar av den fortsatta språk- och talutvecklingen, logopedisk behandling, remiss till ett multidisciplinärt utredningsteam hör till de vanligaste åtgärderna. För det gravt språkstörda förskolebarnet kan placering på språkförskola med få barn i gruppen och hög personaltäthet vara det bästa alternativet. Där arbetar logoped och förskollärare tillsammans i team för att på alla sätt främja den språkliga och kommunikativa förmågan. För flertalet barn finns även i skolåldern fortsatt behov av särskilt anpassad grupp och på många håll har språkklasser inrättats.

Prognos

Uppföljningsstudier visar att de flesta barn med grava språkstörningar inte växer ifrån sina problem, men att språkstörningen förändras och ofta övergår till läs- och skrivsvårigheter. Dessutom får många olika slags psykosociala problem, till exempel dåligt självförtroende, negativ självbild och kamratsvårigheter. För de barn som kommer tillrätta med sina språkliga problem före sex års ålder är utvecklingen mer gynnsam, även om deras läs- och skrivinläring inte blir garanterat problemfri.

Lästips

Bjar L - Frylmark, A. *Barn läser och skriver - specialpedagogiska perspektiv.* (red) Studentlitteratur 2009

Blom I. & Sjöberg M. *Leva med språkstörning.* Bilda förlag 2000

Carlberg-Eriksson E. *Språkstörning - en pedagogisk utmaning. En metodbok för dig som möter tonårselever.* Specialpedagogiska skolmyndigheten 2009

Lundgren Torbjörn. *Språk, kunskap och mänskliga förmågor.* Studentlitteratur 2007

Svensson A-K. *Barnet, språket och miljön.* Studentlitteratur 1998

Söderberg R. (red). *Från joller till läsning och skrivning.* Gleerups 2007

Attentions alla faktablad finns att köpa i en faktabladssamling, se www.attention-riks.se/butik

Faktablad 5:1, juli 2012 ©. Texten är skriven Leg logoped Ulla Föhrer för Riksförbundet Attention, läs mer på www.attention-riks.se